

sibi indigna sunt, ut & nos in quantum possimus ei famu-
lemur. ¶ Vt impleamini in omnem plenitudinem dei.)
Quia fides neq; in solo patre integra est, neq; in solo fi-
lio perfecta, ideo adiecit: Vt impleamini ait in omnem
plenitudinem dei, ut confessione & gratiarum actione si-
cut patri, ita & filio honorificentia reseruetur, & omnia
quæ à deo patre sunt per filium facta & restaurata cre-
dant, ut sit plena perfectio diuinitatis in professione cre-
dentium. Nihil enim deerit Christiano, quâdo deum pa-
trè per omnia immensum esse cognoscit, charitatè quo-
que Christi ineffabilem & supereminentem scientiæ hu-
manæ profitetur. ¶ Ei autem qui potest super omnia
facere abundantius q̄ petimus aut intelligimus secundū
uirtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Christo
Iesu, & in ecclesia, & in omnia secula seculorum, Amen.)
Ad patris personam hæc refert, ut quia melius scit quæ
utilia & quæ non petèda sunt, & quando danda, & qua-
lia & quanta opus sint, ipse gubernet prouidentia & uir-
tute sua sibi credentes. Cui ideo gloria in Christo Iesu,
quia per ipsum omnia præstat nobis. Et quia honor pa-
tris in filio est, & in ecclesia, id est, in populo quem sibi
adoptare dignatus est. In claritate enim filiorum glo-
ria patris est, dicente domino: Sic luceat lumen uestrum
coram hominibus, ut uideant opera uestra bonâ, & ma-
gnificent patrem uestrum qui in cælis est. In secula secu-
lorum amen, id est, in æternum ueritas.

Matth. 5

CAPVT IIII.

Obscuro itaq; uos ego uinctus in domino, ut
digne ambuletis uocatione qua uocati es-
tis.) Hortatur eos, ut recte incedentes in
præceptis domini, ad promissam gloriam
possint peruenire. Sicut enim peritus me-
dicus obsecratur infirmos, ut bene se agen-
tes possint saluare recipere ualeitudinem, ita & magi-
ster gentium hortatur ut fidei suæ digna opera facien-
tes, possint percipere quæ promissa sunt sanctis, sciens gloriæ
suæ esse huius rei profectum. ¶ Cum omni humilitate

animi & modestia, cum magnanimitate sufferentes inuicem in charitate, sollicitè seruantes unitatis spiritum in uinculo pacis.) Nunc dissensionem prohibet, charitati autem studendum monet, ne spiritum unitatis & pacis amittant, ac per hoc ut inuicem se sufferant cum patientia. Modestia enim profectum parit, quia cum se inuicè tolerant cum lenitate animi monentes corriguntur ad effectum, & pax in eis manebit, per quam filij dei nõ immerito uocabuntur, quia dixit dominus: Beati pacifici, quoniã filij dei uocabuntur. Perturbatio enim & inquietudo contentionem facit, quæ solet etiam ea quæ mala nouit uelle defendere ne cedere uideatur. Hinc oritur discordia, quæ corrumpit pacis fœdera. ¶ Unum corpus & unus spiritus, ita ut uocati estis in una spe uocationis uestræ.) Propter pacem & concordiam hæc subiecit, ut quia unum corpus est ecclesia, unũ sapiat populus, quia unum est quod creditur. ¶ Unus dominus, una fides, unũ baptisma, unus deus & pater omnium qui super omnes, est, & per omnes, & in omnibus nobis.) Adhuc unitatè commendat, ut quia unitas est ad quam uocamur, in nullo dissentiamus. Si em̃ unus est dominus, id est Christus, sicut & ipse ait in Euangelio: Quia magister uester unus est Christus, Vna fides, num baptisma, unus deus & pater omnium qui super omnia est, & per omnes & in omnibus credentibus, unus debet esse & animus populi, quia hæc quæ enumerat unitatis sunt. Concordant enim in omnibus, patrem tamẽ deum, quia nulli debet quod est, super omnia esse dixit & per omnes. Ideo per omnes, quia ex eo omnes, & necesse est ut super hæc omnia sit quæ ex eo sunt. Et in omnibus nobis, id est, fidelibus. In nobis est em̃ per confessionem, quia eum fatemur, & quia spiritũ suũ dedit nobis per quem sine dubio in nobis est. In paganis non est, quia pater Christi negatur esse ab illis. ¶ Uniuersis autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis domini nostri Iesu Christi.) Nunc ne quia diuersa in hominibus dona sunt, putarentur officere unitati, hoc purgat non esse contrarium, quia in do-

Matth. 5

Matth. 23

nis

nis officiorum diuersitas est, non naturæ. Vnicuique autē tantum dicit dari gratiæ, quantum donare dignatus fu- erit dominus: non tamē sine æquitatis mēsurā, quia uni- cuique pro uiribus tribuet, ut tantum hauriat quantum si- tit. Propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hoc scriptū est in Psalmo 67. Dona tamen hæc post triumphos cœpit largiri. Vincēs est enim mortem exaltatus in cruce, sicut ipse dixerat. Ait enim: Cum exaltatus fuero à terra om- nia traham ad me. Expoliauit inferos, cum captiuos quos ex prauaricatione Adæ, aut proprijs captos pecca- tis in conditione tenebant, abstulit consentientes sibi, & ascendens inde in cælos induxit. Ex quibus aliquanti re- surgentes in corporibus, multis apparuerūt ad testimo- nium euitæ mortis, ut qui forte Christi resurrectionem credituri non essent, ex horum resurrectione quos mor- tuos scirent rei fierent. Hos enim uiderunt quos cogno- scerent dudum uixisse: quamuis captiui inuiti & alieni ducantur, saluator tamen & suos duxit & uoluntarios. Apparentia enim sua dum lacessit desiderantes liberari, cœpisse illos dicitur. ¶ Quod autem ascendit, quid est nisi quia etiam descēdit in inferiora terræ? Verum est quia ideo descendit ut ascenderet, nō sicut homines qui ad hoc descenderunt ut illic remanerent. Ex sententia enim tenebantur apud inferos, quæ sententia saluatorē tenere nō poterat, quia uicit peccatum. Triumphato ergo diabolo descendit in cor terræ, ut ostensio eius prædi- catio esset mortuorum, ut quotquot cupidi eius essent li- berarentur. Non poterat non ascendere, qui ad hoc de- scenderat, ut ui potestatis suæ calcata morte, cū captiuos quorū causa pati se p̄misit resurgeret. ¶ Qui descēdit ipse est q̄ ascēdit sup̄ omnes cælos ut impleret omnia. Hoc est quod dicit dominus: Nemo ascendit in cælum nisi qui de- scendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quod qui- dem & in psalmo continet. A summo cælo egressio eius, & regressus eius usq; ad summum eius. Hic ergo descen- dens ē cælis in terram, homo natus est, post mortuus de-

Ioan. 3
Psal. 136

scendit ad inferos, ex quibus tertio die resurgēs, ante omnes mortales ascendit super cunctos cælos, ut illam mortem ostenderet creaturæ. ¶ Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios uero Euangelistas, quosdam uero pastores & magistros ad consummationem sanctorum in opus ministerij.) Apostoli episcopi sunt. Prophetæ uero explanatores sunt scripturarū, quāuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sicut Agabus & quatuor uirgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendanda, nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ diaconi sunt, sicut fuit Philippus, quāuis non sint sacerdotes: euangelizare tamē possunt sine cathedra, quemadmodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores sunt & possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum audientem, quia non in pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit ex ore dei. Magistri uero exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi concupiscunt & uerberant inquietos, siue hi qui lectionibus imbuendi, infantes solebant imbueri, sicut mos Iudeorum est, quorum traditio ad nos transfutum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei uerba deponit, qui ordo nunc potest esse præbyterij. Nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est sacerdotum & propheta & Euangelista, & cætera adimplenda officia ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquam omnibus locis ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata, aliter cōposita res est, quā cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscūque diebus uel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem quo eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Syleas tempus distulerunt quo optionem carceris baptizarēt cū omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit

habuit aut diem quæsiuit, quando **Corneliū** cū omni do-
mo eius baptizauit, nec ipse sed iussit fratribus, qui cū il-
lo ierant ad **Corneliū** ab Ioppe. **Adhuc** enim præter septē
diaconos, nullus fuerat ordinatus. **Vt** ergo cresceret plebs
& multiplicaretur, omnibus inter initia cōcessum est, &
euangelizare, & baptizare, & scripturas in ecclesia expla-
nare. **At** ubi autem omnia loca circūplexa est ecclesia, cō-
uenticula cōstituta sunt, & rectores & cætera officia in ec-
clesiis sunt ordinata, ut nullus de clero auderet qui ordi-
natus non esset præsumere officiū quod sciret nō sibi cre-
ditum uel concessum, & cœpit alio ordine & prouiden-
tia gubernari ecclesia, quia si omnes eadē possent, irra-
tionabile esset & uulgaris res & uilissima uideretur. **Hinc**
ergo est unde nūc neq; diaconi in populo prædicāt, neq;
clerici uel laici baptizant, neq; quocunq; die credentes
tingūtur nisi ægri. **Ideo** nō per omnia cōueniunt scripta
apostoli ordinationi quæ nūc in ecclesia est, quia hæc in-
ter ipsa primordia sunt scripta. **Nam** & **Timotheū** pres-
byterum à se creatū episcopum uocat, quia primi bresby-
teri episcopi appellabant, ut recedente eo sequens ei suc-
cederet. **Deniq;** apud **Aegyptum** presbyteri consignant
si præsens non sit episcodus. **Sed** quia cœperunt sequen-
tes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos,
immutata est ratio prospiciente cōcilio ut nō ordo sed
meritum crearet episcopum, multorum sacerdotum iu-
dicio constitutum, ne indignus temere usurparet & esset
multis scandalum. **In** lege nascebantur sacerdotes ex ge-
nere **Aaron** leuitæ. **Nunc** enim omnes ex genere sunt sa-
cerdotali, dicente **Petro** apostolo: **Quia** estis, inquit, ge-
nus, regale & sacerdotale, ideoq; ex populo potest fieri
sacerdos. ¶ **In** ædificationem corporis **Christi.** **Eccle-**
sie ordinationem ad compaginationem humani gene-
ris, in p̄fessionis unitate dicit cōpositā, ut diuersi digni-
tate in **Christo** oēs sint, unū caput habentes **Christū**, hoc
est, autorē uitæ. ¶ **Donec** occurram⁹ oēs in unitatē fidei
& agnitiōē filij dei. ¶ **Tādiu** dicit manere ordinationē,
quādiu cūcti destinati ad uitā unī sint fidei ī cognitiōē
Christi

i. Petri. 2

Christi. ¶ In uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.) Ita elaborandum hortatur ut perfectio fidei apprehendatur. Cuius hæc ratio est, ut Christum perfectum & plenum deum teneat fides, ne mensura humana metiat, sed in plenitudine diuinitatis quasi perfectus deus habeatur. Nec enim perfectum dicens uirum, temporali ætate & mensura significat, sed per hoc dictum perfectos nos uult fieri in plenitudine intellectus diuinitatis filij dei. ¶ Vt ultra non simus paruuli neque fluctuantes & circumferamur omni uento doctrinæ in nequicia hominum in astutia ad remedium erroris.) Fundatos & stabiles esse nos uult in disciplina fidei catholice, quam Petrus apostolus reuelante deo professus est, nec uentilari nos oberrantes per diuersarum hæresium pestilentiosas asseuerationes nequitia humana inuertas, ut per has fallentes inimici sub ueri nomine error possit auferri. Hoc enim remediū est falsitatis, ut sub prætexto ueritatis inducat errorem. Et non solum sub ueri nomine, sed & ne sicut ante acceptam fidem sensu humiles uagabamur per diuersos errores, fideles facti discurreremus fragiles & dubij: de spe promissa cōmonet, quia iam Christiani facti fundati esse debent, quia ambiguitas in fide nostra non est: commendatur enim uirtute prodigiorum. ¶ Veritatem autem facientes in charitate, augeamus in ipsum omnia qui est caput Christus.) Hanc dicit esse ueritatem ut amorem Christi respicientes quo dilexit nos & tradidit se pro nobis, omnia subiiciamus ei, scientes quod omnium est autor uitæ, ut quasi capiti membra subdantur. Vt si alij errore uel maleuolentia nõ fatentur omnia caput habere Christum, quia ab ipso facta sunt uoluntate patris, nos tamen qui catholice fidei adheremus, hoc omni deuotione & cura agere debemus, ut huic fidei nõ damnum afferamus, perseuerantes in hac asseueratione ut comprimantur prauæ mentis colloquia, aduersus ueritatem armata. ¶ Ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem iuncturam subministrationis in mensuram uniuscuiusque partis incrementum corporis facit

ris facit, ad ædificationem sui in **Charitate.**) Quæ ratione Christum caput esse omnium dixerit, docet. Ex ipso enim, inquit, omne corpus, id est omnis Chorus archangelorum & potentiarum, principum & potestatum subsistit. Quamvis enim singula hæc numeros proprios habeant, & sint legiones, ut ipse dominus dixit, quia ab uno tamen per unum sunt, simul omnia unum corpus appellat. Sicut enim membra cum sint unius corporis, diuersa tamen sunt actu & dignitate: ita & creatura condita est à deo per Christum, ut à Cherubin & Seraphin potestatis quæ sub sede dei sunt, & angelis quos ipse dominus sanctos appellat, quasi quædam concatenatio sit, usque ad firmamentum ordinata descendens, ut totum & iunctum sit & meritis tamen discernatur. Meritis dico, non solum officiorum sed & naturarum. Nec enim quia iuncta dicit omnia, unius erunt naturæ. Sed quod in corpore membra faciunt discreta officijs non natura: ita & in his omnibus non membra, sed naturæ ipsæ faciunt distinctiones. Hoc est ergo quod laboratur, ut ad unum sensum redigatur creatura, & in sensu unum sit corpus dum omnium una professio est, ut concordet in charitate creatoris ad suum profectum. Reædificat enim se in templum domini, destructa enim fuerat dementia & furore diaboli. ¶ Hoc ergo dico & testor in domino, ut non ambuletis sicut & gentes ambulant in uanitate mentis suæ, obscurati intellectu, alienati à fide dei per ignorantiam quæ est in ipsis.) Manifestato creatore & ratione ostensa quam sequi debeat creatura, in fide dei duntaxat, contestatur illos in deum, ut non aliter incedant uel sentiant quam docentur, ne similes gentilibus inueniantur, qui nec fidem recipiunt, nec conuersationem quam mandat lex: obscurum habentes sensum, ne contemplantur diuini nominis ueritatem. Vana enim sectates quæ sunt idololatria, infrenantur à diabolo, ne unius dei iter incedant, ut socios illos suæ perditionis efficiat. ¶ Propter ignorantiam quæ est in illis & duritiam cordis illorum, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitijs, in operationem immunditiæ

immunditiæ omnis & auaritiæ.) **Gentiles** futuræ
 resurrectionis desperatione cæcitatem cordis habere si-
 gnificat. **Quasi enim** ultra non futuri uitam suam conta-
 minant turpissima operatione, nolentes se subicere legi
 fidei, quia prohibet uoluptatem propter spem uitæ futu-
 ræ. **Quam** idcirco ridendam censent ut iure dehonestare
 se & aliena appetere auida cupiditate uideantur, qua-
 si post hanc transpunctionem nulla fit uita. ¶ **Vos autem**
non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in
illo edocti estis, sicut est ueritas in Iesu.) **Manifestum est**
Christianos non desperationem post mortem hanc didi-
 cisse, sed spem ad utrumque. **Fidelibus enim** uita, perfidis
 uero promittit mors, quæ est pœna æterna, ut siue mors
 siue uita in Christo discatur: quia qui eum sequitur per
 eum resurget ad uitam, qui uero discernit se ab eo, per
 eum mancipabitur gehennæ, ipso enim iudicante dam-
 nabitur. **Et quoniam** sunt quidam in ecclesia, qui sub no-
 mine Christi non sequuntur Christi ueritatem, ideoque si-
 cut est, inquit, ueritas in Iesu, ut si ita docti sunt, ut est ue-
 ritas in Iesu, tunc Christum didicisse, & illum audisse, &
 in illo docti esse uideantur. **Christus enim** de se docet quid
 sit, & quantus credendus sit, & quæ spes in eo sit, & qua-
 les debeant esse credentes. **Qui enim** didicit Christum,
 scit illam à mortuis resurrexisse, ut forma esset fidelibus.
Ideoque magna spes est, pro ista morte amantibus deum.
 ¶ **Ut exponatis** secundum priorem cōuersationem uete-
 rem hominem, qui corrumpitur secundum desideria er-
 roris.) **Qui Christum** audiuit, hoc didicit, ut recederet
 à cōuersatione pristina, quam ueterem hominem nun-
 cupat propter præteritum ignorantia tempus. **Homo**
 itaque unus atque idem est, qui si pristinam uitam sequitur ue-
 tus dicitur, si autem in nouitate uitæ ambulat alienus à
 seculari errore, qui est siue in actu, siue in sensu, rudis di-
 citur, non utique substantia carnis aut animæ, sed intellectu &
 cōuersatione uitæ. **Corruptus tamen** uetus homo dicitur
 propter adulteræ sensum & turpem uitam. ¶ **Renouamini**
autem sensu mentis uestræ & induimini nouum hominem, quod se-
 cundum

mundi deum creatus est in ueritate & iusticia.) Iustū & ue-
 rē est rectā uiam sequi. Sic autē rectā uia sequitur qui de-
 uotus creatori suo in uoluntate eius ambulat: quā genti-
 litas nescit. **Innouat⁹ em̄ spiritu mētis, nouū hoīem dicitur**
indutus qui est Christus. Christū em̄ induit qui per
fidem renatus in Christo, emulus est uite, quam tradidit
Christus, ut iuxta deum creatus uideatur. In eo enim q̄s
 creatur in quo sapit: & ideo ueritas & iusticia dei à gen-
 tibus ignoratur. **Cum enim credentes deum agnoscunt**
creatorem, seruantes mandata eius, & iusticia, & ueri-
ritate creantur. ¶ **Propter quod deposito mendacio lo-**
quimini ueritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam
sumus inuicem membra.) Quia in ueritate & iu-
 sticia creati sumus renati in baptisinate: Idcirco ut in eo
 maneamus mēdacium deponere iubemur, assumpra ue-
 ritate, nec dolo aliquid cū fratre agere: ut q̄a unius cor-
 poris membra sumus, causis nostris in ueritate inuicem
 faueamus. ¶ **Ira scimini & nolite peccare.)** Quoniam
 irasci quis non potest prohiberi: quippe cum ira motus
 fit naturalis conceptus ex causis, qui solet ad profectum
 pertinere delinquentis: idcirco irascendum dicit, sed cō-
 monet, ne per iram peccetur. Solemus enim modū egre-
 di dum irascimur, & inuenimur ipsi peccare, qui peccan-
 tes arguimus, dum plus irascimur, & amplius oneramus
 peccantem quā meretur. Hoc ergo docet, ut ipsa ira
 cum moderatione sit, neque nimium quis iustum se præ-
 beat deliquenti: quia solent quidam sic peccare, ut tātis
 plagis affici uideantur, quantas non possunt ferre, & quā
 poterat forte corrigi, tollitur de uita non sine peccato
 irascētis. Hinc est unde Salomon: **Noli, inquit, iustus esse**
multum, quia est qui perit in suo iusto. Sed imitatores
 dei esse debemus qui temperatam habet iusticiam. Cum
 enim iustum esset plecti iniquos, patiētia sua suffert eos,
 ut aliqui ex eis corrigantur. Nos ipsos seruos suos peccā-
 cātes patitur, nec cito aliquē percutit. ¶ **Sol non occidat**
sup iracundlā uestrā, neq; locū detis diabolo.) Irā trāff-
 re uult, nec retineri in pectore, ut die orta cū die decidat
 quis

Eccle. 7

quia si in animo manserit, dat occasionem diabolo gloriandi. **N**ecessesse est enim iratus animus male cogitet quod cupit diabolus. Inuenit enim mentem paratam ad malum, cui se inferens effectu suo decipit hominem factum ad uitam, quia hominis cogitare est, diaboli implere.

¶ Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.) **¶** Ut noui hominis cōuersatio maneat, hortatur ne rursus ad præterita uitia & peccata redeatur, & nihil proderit nouum dici, quando uetus homo malis operibus approbatur. **N**on solum ergo **C**hristianus aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, ut bonis operibus deditus rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizer sibi in futurum. **¶** **Q**ui enim cessat à furto, ueniam potest habere non gloriam. **¶** **Q**uid enim magnum aut cuius meriti est ab alienis temperare? **¶** **A**d meritum enim proficit cum quis de proprio tribuit egenis. **¶** **O**mnis sermo malus de ore uestro nō procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.) **¶** **I**n dei seruo omnia debent bona uideri, nec ex ali qua parte puritas eius debet maculari. **¶** **Q**uid enim prodest mundam uitā habere & os sordidum, cum dicat dominus, quod unusquisque uerbis suis aut iustificabitur, aut condemnabitur. **N**ec credibile potest uideri bene uiuere eum qui male loquatur. **¶** **M**ale enim loqui ad multa trahit uitia. **¶** **P**otest enim male loqui qui turpiter fatur, & qui bonis detrahit, & qui cum dolo fabulatur, & qui mentitur, hæc errorem præstāt. **¶** **B**onæ enim & sobriæ fabulæ dant gratum exemplum audientibus, ut honorificent deum in uerbis eius ædificati in fide **C**hristi. **¶** **E**t nolite contristare spiritum sanctum dei in quo signati estis in die redemptionis.) **¶** **C**um bene agimus, gaudet in nobis spiritus sanctus datus nobis, uidens monita sua proficere utilitatibus nostris, sicut dictum est à domino: **¶** **I**ta gaudium erit in celo in uno peccatore penitentia agentem.

Matth. 12

Lucæ. 15 te. **G**audet ergo spiritus sanctus in salute nostra, nō sibi qui